

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1063300/10

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב ציון לוז'אילוז

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד משה יצחק אוסדיטשר ועו"ד אביגדור קולה)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שולמית אלדן)

הנדון: חיוב אישה בגט בשל מאיסות, פירוד ממושך והעדר סיכוי לשלו"ב; ביאור דברי הגר"ח פאלאג'י

פסק דין

בפנינו ערעור על פסק דינו בית הדין האזורי מיום י"ז במרחשוון תשע"ח (6.11.2017) שמסקנתו:

בפנינו אישה צעירה שחיה בנפרד מבעלה תקופה העולה פי שלוש על הזמן שהייתה עימו, טוענת נגדו כדברים החמורים הנ"ל, ומונעת ממנו באכזריות לראות את ילדיו.

כל אלו מצביעים בעליל על תהום עמוקה הפעורה בין הצדדים, כאשר האחריות של האישה לכך גדולה מאוד. יש 'אמתלא ברורה' למאיסות מצד הבעל והתנהגות של רוע מצד האישה.

משכך מחליט בית הדין לחייב את האישה בגט.

בית הדין הנוכחי, לאחר ששמע את טיעוני הצדדים באורך רוח ובקשב רב, הציע לצדדים מתווה שיסיים את הסכסוך בהסכמה – מתווה שכלל את גירושי הצדדים ואת עצירת הליך העברת משמורת הילדים לאב, מתוך הנחה שכשיתגרשו הצדדים ירד מפלס השנאה, והאם לא תמשיך במעשיה למניעת הסדרי השהות מהאב. המשיב נענה בחיוב להצעת בית הדין, אך המערערת התנגדה להצעה וממשיכה בסירובה להישמע להוראת בית הדין ולקבל את גיטה בהסכמה. לא נותר לנו אלא ליתן החלטה לגופו של ערעור.

הצדדים גרים בנפרד למעלה מארבע שנים. עיון בתיק בית הדין בכלל ובבקשות ובתגובות שהוצגו בפנינו בפרט מגלה את עומק הריחוק שבין הצדדים. אין ספק שהבעל מאס באישה. למרות דברי האישה שרצונה אך בשלום בית, לא ברור לנו רצונה האמיתי של האישה ומהי מטרתה בסירוב לקיים החלטת בית הדין – אם התנגדותה היא התנגדות טקטית במטרה להגיע להישגים כלשהם (שאיננו יודעים מה הם) או שיש לה סיבה אחרת. בין כך ובין כך אין ספק ששלום בית לא ייכון בין הצדדים ושהתנהלות האישה מזיקה לשני הצדדים ובוודאי פוגעת בילדיהם.

הטיעון המרכזי של האישה נסמך על המלצות מומחים שניתנו לפני כארבע שנים ועל החלטת בית הדין האזורי לפני כשלוש שנים (בהרכב קודם), לערוך ניסיון לחזור לשלום בית. לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברור לנו כלל אם הצעות אלו היו מעשיות בזמן, לאור סירובו של הבעל ולאור הטענות הקשות שהעלתה האישה נגדו המטילות צל כבד על תום ליבה בתביעתה לשלום בית – טענות קשות החוזרות בבקשותיה והמורות לכאורה, אם הם נכונות, שלא ייתכן שתמצא שלום בית, ואם אין הן נכונות וודאי שלא ייתכן שלום בית. בין כך ובין כך, אף אם נקבל את הטענה שהייתה אפשרות לשלום בית לפני כארבע שנים, משהעצים הסכסוך אין אפשרות לפוטרו, וכדאמרו חז"ל בסנהדרין (דף ז ע"א):

אמר רב הונא: האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא, כיון דרווח – רווח.
אביי קשישא אמר: דמי לגודא דגמלא, כיון דקם – קם.

וביאר רש"י שם:

לצינורא דבידקא – כשהנהר גדל פעמים שהוא יוצא לשדות שעל אגפיו כעין ניגרים וצינורות קטנים. ואם אינו סותמו מיד, הולך ומרחיב ושוב אינו יכול לסותמו, והיינו דקאמר קרא "פוטרו מים ראשית מדון" כלומר ראשית מדון ומריבה דומה לפוטרו מים. "פוטרו" – פותח, כמו "פטר רחם" (שמות יג).

לגודא דגמלא – דפין של גשר, בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות, וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן, והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה מתחזקת ובאה.

ועיין שם ביד רמ"ה, וזו לשונו:

אמר רב הונא האי תיגרא לא דמו אלא לצינורא – כלומר הריב דומה לפריצת הנהר כשהוא מלא על כל גדותיו ופורץ לעשות לו דרך מזה ומזה ואותן פריצות נראין מתחילה כצינורות קטנים אם סותמין אותם מיד מוטב ואם לאו הפרץ נרחב הולך ושוב אין לסתמו והכי קאמר קרא: "ראשית מדון" כ"פוטרו מים" – מה פוטרו מים אם פטרן מתחלה נפטרין והולכין להן, ואם לאו אינו יכול לפוטרו, אף מדון אם פטרו מתחילה נפטר ואם לאו אינו יכול לפוטרו.

כפי שנכתב בהחלטתנו מיום כ"ה באדר תשע"ח (12.3.2018), בדרך כלל אין בית הדין הגדול מתערב בהתרשמותו של בית הדין האזורי שלפניו מתנהל התיק זמן רב, והוא שבא במגע ישיר ורציף עם הצדדים. וכך כאן – הואיל ועיקרו של פסק הדין נשוא הערעור הוא התרשמותו של בית הדין האזורי שבנסיבות התיק אין סיכוי כלל לשלום בית, מה שבין היתר הוביל למסקנתו שיש להורות על חיובתה של האישה בקבלת גיטה ושיש לדחות את טענותיה של האישה שעדיין יש סיכוי לכך. אך במקרה שלפנינו, גם במה שהוצג בפנינו יש בו כדי לקבוע שהתרשמות בית הדין הייתה התרשמות נכונה.

נוסיף ונאמר: בנידון דידן הצדדים פרודים כבר למעלה מארבע שנים, וכבר ידועים דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י בספרו חיים ושלום (חלק ב סימן קיב), וזו לשונו:

בדרך כלל אני אומר: כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט, כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים [...] וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקה זה מזה מחמת קנאה ושנאה ותחרות [...] שלא לשם שמים גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים [...] והנני נותן קצבה וזמן לדבר באם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו מתוכי השלום ואין להם תקנה ימתינו עד זמן ח"י חדשים, ואם בינם לשמים נראה לבית דין שאין תקנה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזיווג ולכופם לתת גט עד שיאמרו "רוצה אני".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מבואר מדבריו דהיכא שנראה לבית הדין שאין סיכויים לשלום בית ושהמניעה לגירושין אינה מחמת שצד אחד רוצה בחברו אלא מסיבה צדדית, חובה על בית הדין להשתדל שיתגרשו זה מזו.

ומבואר עוד מדבריו שהצד המעכב את הגירושין חוטא ועתיד ליתן את הדין על שגורם לצד השני לחטוא מחמת הפירוד ביניהם. וביאור הדברים, דבשלמא כשהוא מעוניין בהמשך הנישואין ואין סיבה לחייבו בגירושין – הוא נוהג כדין, אך היכא שהוא בעצמו אינו מעוניין בעצם הנישואין ורק מסיבה צדדית אינו מסכים לגט פיטורין, מיקרי 'מחטיא את חברו'. ומה שכתב "ויש עונש מן השמים" נראה לכאורה דמקורו מהגמרא בשבת (דף קמט ע"ב): "כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא." ומשמע שהגורם לחברו לחטוא נענש מן השמים על מה שעשה, ויש להאריך בזה עוד ואין כאן מקום. ומבואר מדבריו שיש איסור בדבר.

והגאון רבי חיים פאלאגי כתב ש"אם יארע איזה מחלוקת בין איש ואשתו" ואין תקנה לעשות שלום ימתינו עד י"ח חודש, כדי שיתברר הדבר באופן מוחלט שאין סיכויים לשלום. ובמה שנקט זמן של י"ח חדשים, נראה לכאורה שיסוד דבריו הוא מהאמור בתקנות רבנו גרשום והובאו הדברים בשו"ת מהר"ם בר ברוך (דפוס פראג סימן תתרכ בדיבור המתחיל "צץ המטה ופרח הזדון" וכו', הובאו באנציקלופדיה תלמודית כרך יז עמ' תשעא), וזו לשונו: "חרם שלא ירחיק אדם מאשתו וישהה יותר מי"ח חדשים בלא רשותה."

ומשמע שהזמן שיכול לעמוד בנפרד בלי רשות הוא זמן י"ח חודש ולא יותר מזה, ועל כורחך הטעם משום דמשם ואילך חיישינן לחטא. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן – אין מחכים יותר מי"ח חודש, דאחרי הזמן הזה שוב אין לצפות יותר לשלום ויש לחשוש לחטא, ועל כן משם ואילך כתב הגר"ח פאלאגי שיש "לכופם לתת גט עד שיאמרו 'רוצה אני'".

ובאמת מה שכתב "לכופם לתת גט עד שיאמרו 'רוצה אני'" – לכאורה לשון זו היא כדברי הגמרא בקידושין (דף נ ע"א) ובשאר מקומות שהמחויב ליתן גט "כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני'", והיינו שבאמירת "רוצה אני" – אף שנאמרת על ידי הכפייה – חשוב כעושה הדבר מרצונו, וידועים דברי הרמב"ם (בסוף פרק ב מהלכות גירושין). אך באמת זהו חידוש גדול לומר שבכהאי גוונא כופין 'בשוטין', דלא מצינו דין זה בתלמוד, וכמה האריכו הראשונים והאחרונים בחשש גט מעושה כשיש טעמים חזקים לחייב בגירושין.

ועל כורחך צריכים לומר שאין כוונת הגר"ח פאלאגי לדין כפייה הרגיל היינו כפייה בשוטיין, אלא כפייה ועישוי על ידי דיבור ושכנוע עד שיתרצה, אלא שנקט בלשונו את הלשון הכתובה בש"ס, וסברה זו הוזכרה בפד"ר בכמה מקומות. ואולי יש לומר שבאמת הכוונה כפייה ממש, אלא שאין טעמו שכופים מדין החיוב לגרש, אלא כיוון שכתב לעיל שהצד המעכב את הגירושין חוטא ועתיד ליתן את הדין, שוב יש מקום לכפותו לקיים מצווה, וכמו שמצינו בכתובות (דף צא ע"א) שכופין לקיים את המצוות, והכי נמי בנידון דידן: כופין לקיים המצוות שלא יגרמו הצדדים חטאים זה לזה, וצריך עיון בדבר.

ולמה שכתב שיש מצווה בדבר, יש לומר לדעת הפוסקים שרבנו גרשום לא גזר חרמו במקום מצווה, הכי נמי בנידון דידן אין נוהג חרמו של רבנו גרשום, ועל כל פנים לענין כפיית האשה כשאינה רוצה – יש מקום להתיר, וצריך עיון.

ואולי יש לפרש דבריו באופן נוסף, דהיכא שבית הדין משוכנעים שהצדדים אינם חפצים זה בזה אלא מונעים הגירושין מטעמים אחרים של שנאה וקנאה (ויש לעיין אם הגר"ח פאלאגי אמר את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דינו גם במקום ששניהם אינם מעוניינים בגירושין, ועל כל פנים חובה לכפותם כדי שלא יחטאו), אם כן בכהאי גוונא יש לומר דאנן סהדי דתרווייהו באמת רוצים בגירושין ואינם מעוניינים להיות קשורים זה בזה, אלא שסיבה צדדית גורמת להם לומר שאינם רוצים להתגרש, והוא מפני שרוצים להציק לצד השני. לכן אם ברור לבית הדין שרצונם האמיתי הוא להתגרש, בכהאי גוונא יש מקום לומר שנכפה לצד המסרב עד שיאמר "רוצה אני", וזהו כעין טעמו של הרמב"ם (בסוף פרק ב דיורושין) דכתב דהיכא שהרצון הפנימי של האדם הוא לעשות כמו שציותה התורה, סגי בכפייה עד שיאמר רוצה אני, ואין כאן חיסרון מפני שלא הייתה הסכמה פנימית, דוודאי הייתה. והכי נמי אם לבית הדין ברור שהרצון האמיתי של הצדדים הוא להתגרש, אלא אומרים שאינם רוצים מחמת סיבה צדדית, בכהאי גוונא יש לכפותם ואפילו כפייה גמורה עד שיאמרו "רוצה אני", ולא הווי בכלל גט מעושה. וכתבנו להעיר ואכמ"ל.

בפסקי דין רבים סמכו על דבריו לעשות מעשה, כמבואר בפסקי דין רבניים חלק ז (עמוד 111), (חלק ט (עמוד 150), חלק יא (עמוד 206), וכהנה רבות.

ועיין בפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול (פד"ר חלק יא עמוד 362 בהרכב הדיינים הראשון לציון הרב ע' יוסף – נשיא והרבנים י' קאפח ומ' אליהו זצ"ל) כי במקום שברור שאין עוד תקנה ושזוג זה לא ישובו לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין הזוג ואין להניח מצב זה להימשך, עיין שם.

וכך גם נקבע בהחלטת בית הדין הרבני הגדול (תיק 382/נד בהרכב הדיינים הראשון לציון הרב מ' אליהו והרבנים ש' דיכובסקי ו' נדב):

בהיעדר סיכוי לשלום בית אין לבית הדין ברירה אלא להטיל על שני הצדדים להתגרש. אין כאן אשמה חד צדדית, אלא קביעת עובדה שחיי הנישואין הגיעו לקיצם ואין טעם לעסוק בהחייאה מלאכותית לפגרים מתים.

פסק דין זה אינו חיוב חד צדדי שבו צד אחד נאשם, אלא תיאור של המציאות הכואבת והמסקנה הבלתי נמנעת. זכותו וחובתו של בית הדין להוציא פסק דין לגירושין כאשר כלו כל הקיצין, גם אם לא ניתן להאשים ספציפית צד זה או אחר.

וכן מבואר גם באגרות משה (חלק ד יורה דעה סימן טז אות ב) שכתב:

ובדבר איש ואשה שזה הרבה שנים שליכא שלום בית, וכבר שנה וחצי דרים במקומות מופרדים, וכבר ישבו בית דין חשוב ולא עלה בידם לעשות שלום ביניהם [...] אז מדין התורה באופן כזה מוכרחין להתגרש ואין רשות לשום צד לעגן, לא הבעל את אשתו ולא האשה את הבעל, בשום עיכוב מצד תביעת ממון.

דברים אלו אמורים אף אם לא נקבע שיש מאיסות גמורה בין הצדדים, ואף אם הבעל מסרב להתגרש, וקל וחומר בנידון דידן שנראה שיש מאיסות גמורה ביניהם והאישה היא שמסרבת להתגרש.

חובתנו להדגיש, ואסור לנו להתעלם מכך, שהמערערת ממשיכה להכות בכל כוחה את בעלה יום יום שעה שעה בהפרדתו של האב מקשר עם ילדיו – מכות נפשיות הכואבות לא פחות ואף יותר ממכות פיזיות. אי אפשר להאמין לאמירתה שהיא רוצה שלום בית, אלא הרי היא כ'טובלת ושרץ בידה ואומרת "טהורה אני"'.
4

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסק דין

לאור האמור בית הדין קובע:

- א. אנו דוחים את הערעור ומחזירים את התיק לכבוד בית הדין האזורי להמשך טיפולו.
- ב. בית הדין האזורי ימשיך בהליך להעברת משמורת הילדים לאב ויפעל ביד תקיפה להבטחת הסדרי השהות.
- ג. בית הדין מחייב את האישה בהוצאות משפט לטובת הבעל בסך של 5,000 ש"ח.
- ד. הסכום הנ"ל יועבר ישירות לבעל מתוך ההפקדה הכספית שהופקדה בבית הדין לצורך הערעור.
- ה. עם מתן פסק דין זה בית הדין סוגר את תיק הערעור.
ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.
ניתן ביום כ"ח בניסן התשע"ח (13.4.2018).

הרב ציון לוז־אילוז

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא